

Izveštaj o politikama zapošljavanja mladih u Gornjem Milanovcu, Kraljevu i Čačku

Izveštaj pripremila Marija Stojadinović

Kragujevac, oktobar 2013

Uvod

Ovaj izveštaj nastao je u okviru **projekta "Učešće omladinskog civilnog sektora u kreiranju politika zapošljavanja mladih"**. Projekat partnerski sprovode SPARK Business Start-Up Centar Kragujevac i NVO Suadeo, iz Čačka. Finansijsku podršku obezbedila je švajcarska organizacija Solidar Suisse/Swiss Labor Assistance SLA, kancelarija u Beogradu, kroz program Dostojanstven rad.

Projekat ima za cilj osnaživanje omladinskih civilnih grupa i organizacija za aktivno učešće u kreiranju politika zapošljavanja mladih u Srbiji. Aktivnosti se sprovode na teritoriji tri lokalne samouprave – Kraljevo, Čačak i Gornji Milanovac. Navedeni gradovi i opština izabrani su, jer je na ovoj teritoriji formiran klaster organizacija civilnog društva "Mladi na potezu", čiji potencijal i kapacitete želimo da iskoristimo i dalje razvijamo, kako bi se organizacije ojačale i intenzivnije uključile u lokalne procese koji se tiču mladih i politika za mlade, u ovom slučaju politika zapošljavanja.

Izveštaj koji je pred vama nastao je sa ciljem da se daju odgovarajuće preporuke i predlozi za unapređenje politika zapošljavanja mladih, koje u perspektivi omladinski civilni sektor može da zagovara u lokalnim sredinama. Kao osnov za izradu preporuka i predloga, sprovedeni su: analiza postojeće socio-ekonomske situacije u Kraljevu, Čačku i Gornjem Milanovcu, identifikacija postojećih politika i dokumenata, koji se bave temom zapošljavanja mladih u ove tri opštine, pregled do sada realizovanih programa, kao i participativno istraživanje o problemima sa kojima se suočavaju mladi kada traže posao, dosadašnjim dobrim programima podrške njihovom zapošljavanju i predlozima za unapređenje lokalnih politika zapošljavanja mladih.

Metodologija

Za potrebe izrade ovog izveštaja sprovedena je analiza na dva nivoa:

- A) Desk analiza – identifikacija postojećih politika i dokumenata, koji se tiču zapošljavanja mladih, na lokalnom i nacionalnom nivou, pregled do sada realizovanih programa i projekata u tri projektne opštine i
- B) Participativno istraživanje metodom fokus grupa, koje su realizovane u sve tri opštine. Fokus grupe održane su tokom septembra 2013. Na fokus grupama učestvovali su predstavnici svih relevantnih sektora: lokalne vlasti, institucije i ustanove, civilno društvo, obrazovanje, privreda, mladi. Pregled učesnika četiri održane fokus grupe, te ključni nalazi i preporuke, dat je u poglavlju ovog dokumenta – Izveštaj sa fokus grupa.

Socio-ekonomski kontekst i pregled podataka o zaposlenosti mladih

Gradovi Kraljevo i Čačak, te opština Gornji Milanovac, pripadaju opštinama raškog i moravičkog upravnog okruga, odnosno statističkom regionu Šumadije i Pomoravlja. Na ovom području Kraljevo je najveća lokalna samouprava sa više od 120.000 stanovnika, za razliku od Gornjeg Milanovca, koji ima gotovo 3 puta manje stanovnika.

U sledećoj tabeli dajemo pregled stanovnika, prema popisu iz 2011. godine.

Grad/opština	Ukupan broj stanovnika	Broj mladih uzrasta 15 do 34 godine starosti	Mladi u %
Kraljevo	124.554	30.741	24.6%
Čačak	115.337	28.500	24.7%
Gornji Milanovac	44.406	10.716	24%
UKUPNO	284.297	69.957	24.6%

* Izvor: Dokument "Opštine i regioni u R. Srbiji 2012, Republički zavod za statistiku, 2012

Što se tiče broja mladih u ovim opštinama, kao što se vidi iz prethodne tabele, sve tri lokacije su prilično izbalansirane i nema upadljivih razlika. Mladi čine oko 24% ukupnog stanovništva u sve tri sredine, što je takođe u skladu sa brojem mladih na nivou čitave Srbije, gde mladi uzrasta 15 do 34 godine starosti čine 25% stanovništva, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku.

Po nivou ekonomske razvijenosti, Čačak i Gornji Milanovac spadaju u srednje razvijene opštine i u povoljnijem su položaju od Kraljeva. Veliku snagu Gornjeg Milanovca predstavlja čak 10 preduzeća, koja uspešno posluju i zapošljavaju pojedinačno preko 100 zaposlenih. Čak tri preduzeća iz Gornjeg Milanovca (Metalac, Eurolion i Spektar) spada u 100 najprofitabilnijih preduzeća u Srbiji. U Čačku i Kraljevu značajna je dominacija malih preduzeća, koja čine oko 97% ukupnog broja preduzeća, za razliku od Gornjeg Milanovca gde ih je 91.4%. Dodatni teret Kraljeva predstavlja neuspela privatizacija brojnih firmi – od 25 preduzeća, koja su privatizovana u procesu tranzicije, čak 13 ima problema – za 4 firme raskinuti su ugovori, 5 su u procesu restrukturiranja, a u 4 se vodi stečajni postupak. Ono što je zajedničko za sve tri opštine, jeste pad i uvoza i izvoza u odnosu na prethodne godine, prema podacima, kojima raspolaže Regionalna privredna komora Kraljevo.

Podaci o stanju zaposlenosti, odnosno nezaposlenosti u ove tri opštine prikazani su u narednoj tabeli, a na osnovu dostupnih informacija koje objavljuje Republički zavod za statistiku.

Grad/opština	Broj zaposlenih 2011.	Broj nezaposlenih 2011.
Kraljevo	26185	13568
Čačak	26092	9945
Gornji Milanovac	9663	3271

* Izvor: Dokument "Opštine i regioni u R. Srbiji 2012, Republički zavod za statistiku, 2012

Analizom podataka iz ove tabele može se zaključiti da je najpovoljniji odnos broja zaposlenih i nezaposlenih u Gornjem Milanovcu, gde je 3:1 u korist zaposlenih, dok je najnepovoljniji odnos u Kraljevu, u kome na 2 zaposlena lica dolazi 1 nezaposleno.

Broj zaposlenih stagnira, odnosno beleži pad u sve tri opštine, i u većini preduzeća na ovoj teritoriji, osim u retkim slučajevima, kao što je kompanija Metalac, iz Gornjeg Milanovca.

Upoređivanjem podataka o stanju nezaposlenosti u 2012. godini i procentu mladih nezaposlenih u ukupnom broju ove kategorije, dolazi se do sledećih podataka:

IZVEŠTAJ O POLITIKAMA ZAPOSŁJAVANJA MLADIH U GORNJEM MILANOVCU, KRALJEVU I ČAČKU

Tabela A

Grad/opština	Broj nezaposlenih	% nezaposlenih mladih uzrasta 15 do 34 godine starosti
Kraljevo	13.833	42%
Čačak	10.589	38.2%
Gornji Milanovac	3.502	37.8%

* Izvor: Lokalni planovi akcije za zapošljavanje za 2013, u Čačku, Kraljevu i Gornjem Milanovcu

Tabela B

Grad/opština	Broj mladih nezaposlenih po uzrasnim kategorijama			
	15-19	20-24	25-29	30-34
Kraljevo	465	1648	1939	1765
Čačak	294	1026	1450	1280
Gornji Milanovac	92	348	465	422

*Izvor: Lokalni planovi akcije za zapošljavanje za 2013, u Kraljevu, Čačku i Gornjem Milanovcu

Dakle, kao što se vidi iz tabele A, skoro 40% nezaposlenih u sve tri jedinice lokalne samouprave čine mladi, uzrasta 15 do 34 godine starosti. Situacija je najteža u Kraljevu, gde je čak 42% mladih u kategoriji nezaposlenih, dok je situacija u Gornjem Milanovcu najpovoljnija (37.8%). Zato ne čudi što sve tri opštine, odnosno gradovi, u svojim Lokalnim planovima za zapošljavanje izdvajaju mlade, kao posebno osetljivu grupu nezaposlenih. Tabela B upućuje na zaključak da su u sve tri lokalne samouprave najugroženija kategorija mladih oni na uzrastu od 25 do 29 godina, kojih ima najviše nezaposlenih, posmatrano kako po kategorijama nezaposlenih mladih, tako i posmatrano po kategorijama nezaposlenih svih starosnih dobi. Analizirajući polnu strukturu, vidimo da od ukupnog broja nezaposlenih mladih izrasta 15 do 34 godine starosti, devojke čine nešto više od polovine, odnosno oko 56%. Treba takođe imati u vidu da mladi nisu homogena grupa i osim mladih žena, posebnu pažnju obratiti na višestruko marginalizovane mlade iz osetljivih društvenih grupa – mlade Rome, mlade sa invaliditetom, mlade bez roditeljskog staranja, mlada izbegla i raseljena lica, koji se suočavaju sa mnogo više teškoća u procesu traženja posla, mlade samohrane roditelje. Mladi iz izbegličke populacije, posebno su važna grupa u Kraljevu, jer na teritoriji tri opštine iz ovog izveštaja, Kraljevo je grad sa najvećim brojem izbeglih i raseljenih lica, u kome, prema zvaničnim podacima Komesarijata za izbegla i raseljena lica Republike Srbije, živi preko 20.000 lica. Preciznih podataka o broju mladih

izbegličkog/raseljeničkog statusa nema, ali ako uzemo aproksimativno da i u ovoj ciljnoj grupi mladi čine oko 24% stanovništva, onda dolazimo do procenjenog broja od oko 5000 mladih izbeglih i interno raseljenih ljudi. Problem zapošljavanja kod njih je izraženiji i složeniji. Podaci pokazuju da je stopa nezaposlenosti ove ciljne grupe (izbeglih i raseljenih lica) značajno veća u odnosu na stopu nezaposlenosti lokalnog stanovništva (33%, spram 27% u redovnoj populaciji).

Posmatrajući strukturu privrede prema broju ljudi koje zapošljava, izveštaji govore da zaposleni u sve tri opštine dominantno rade u *sektoru prerađivačke industrije*. Na drugom mestu, posle sektora prerađivačke industrije, u Gornjem Milanovcu najveći broj zaposlenih radi u *Trgovini na veliko i malo*, kao i u Čačku, s tim što je u Čačku broj lica zaposlenih u ovom sektoru znatno veći, u poređenju sa Gornjim Milanovcem. U Kraljevu, sa druge strane, značajan broj zaposlenih obuhvaćen je sektorom *Saobraćaja, komunikacija i turizma*.

Obrazovna struktura stanovništva pokazuje da je na ovom području najveći procenat stanovništva bez kvalifikacija – gotovo 46%. Stanovništvo sa visokim nivoom obrazovanja čini 8% stanovništva iznad 15 godina starosti.

Od visoko-obrazovnih ustanova na teritoriji ove tri opštine nalaze se ukupno 3 fakulteta (Tehnički fakultet Čačak, Agronomski fakultet Čačak, Mašinski fakultet Kraljevo). Na Mašinskom fakultetu u Kraljevu postoji *Centar za inovacije*, otvoren u okviru EU Regionalnog programa društveno-ekonomskog razvoja II, čiji rad je takođe podržan i sredstvima USAID-a, kroz projekat Održivog lokalnog ekonomskog razvoja. U Čačku se razvija *Naučno-tehnološki park*, čiji je jedan od osnivača Grad Čačak, a koji je takođe podržan sredstvima USAID-a. Ne postoji mreža pružalaca usluga celoživotnog i neformalnog obrazovanja, koja bi omogućavala stalni razvoj i unapređivanje ljudskog kapitala na ovom području.

Navedeni podaci upućuju na zaključak o tome da su u ovim opštinama nedovoljno razvijeni uslovi za unapređenje znanja i veština radne snage, odnosno njihovo usklađivanje sa potrebama tržišta rada, što predstavlja značajan limitirajući faktor kako u zapošljavanju radne snage, tako i u daljem unapređenju konkurentnosti privrede.

Lokalni resursi, strukture, tela i službe relevantni za politike zapošljavanja

Grad Čačak ima Gradsku upravu za lokalni ekonomski razvoj.

U Kraljevu postoji služba za lokalni ekonomski razvoj, dok u Gornjem Milanovcu nema slične strukture.

U Kraljevu i Čačku Gradska veća imaju člana, koji je posebno zadužen za oblast omladine i sporta.

Sa druge strane Gornji Milanovac ima Privredni savet, kao savetodavno telo Predsednika opštine, i Klub privrednika, koji okuplja menadžere i vlasnike uspešnih lokalnih preduzeća.

Sve tri opštine imaju Lokalni savet za zapošljavanje.

Nacionalna služba za zapošljavanje ima svoje filijale u Kraljevu i Čačku, dok područje Gornjeg Milanovca potpada pod ingerenciju čačanske filijale.

Na ovom području deluju i Regionalna Agencija za prostorni i ekonomski razvoj raškog i moravičkog okruga, kao i Regionalna privredna komora Kraljevo, koja ima i svoju ispostavu u Čačku.

Kancelarije za mlade osnovane su u sve tri opštine u toku 2012 i 2013. godine. U njima je angažovan po jedan koordinator, koji za sada nema druge saradnike, niti volontere. Sva tri koordinatora ne obavljaju samo i isključivo posao koordinatora KMZ, već im je taj posao pridodat uz druge poslove, koje obavljaju. Tek od ove godine intenziviran je proces rada na kreiranju lokalnih politika za mlade. U Čačku se za sada najviše odmaklo, gde je proces izrade Lokalnog plana akcije za mlade u završnoj fazi, zahvaljujući ponajviše velikom entuzijazmu i motivisanosti pojedinih nevladinih organizacija i udruženja, koja se bave mladima. Doprinos ovih udruženja bio je značajan i u procesu osnivanja Kancelarije za mlade. Kraljevo i Gornji Milanovac još uvek nisu ušli u proces kreiranja lokalnih politika za mlade.

Udruženja mladih i za mlade postoje na sve tri opštine. U procesu pripreme ovog projekta i kasnije implementacije, u Čačku je identifikovano 8 udruženja, od kojih 6 čini deo međuopštinskog Klastera Mladi na potezu. U Gornjem Milanovcu mapirana su 4 udruženja, sa kojima je uspostavljena saradnja i koja su deo Klastera Mladi na potezu, dok ih u Kraljevu ima 5 i svih 5 pripadaju Klasteru. Sam Klaster Mladi na potezu, formiran je u okviru projekta, koji je realizovalo udruženje Suadeo, iz Čačka, a koji je podržan od strane Ministarstva omladine i sporta, tokom 2012. godine. Udruženja iz klastera do sada su uspešno završila obuke na teme Fasilitacije i Javnog zastupanja. Do sada, identifikovana udruženja nisu se intenzivnije bavila problemom zapošljavanja mladih, osim organizacije Suadeo, koja je bila saradnik i neformalni partner BSC-u Kragujevac, u realizaciji projekata namenjenih podršci zapošljavanju i samozapošljavanju mladih, na teritoriji Čačka. Projektom, čiji deo je i ovo istraživanje, planirano je da se mapirane organizacije osnaže dodatnim obukama za aktivnije učešće u kreiranju i praćenju lokalnih politika za mlade, a posebno politika koje se tiču zapošljavanja mladih. Lista svih udruženja sa kojima je uspostavljena saradnja na projektu "Učešće omladinskog civilnog sektora u kreiranju politika zapošljavanja mladih", data je aneksu 1 ovog izveštaja.

Na području triju opština, uključujući i Vrnjačku Banju i Rašku, formirana je Međuopštinska radna grupa za mlade, u okviru USAID-ovog projekta Održivi lokalni ekonomski razvoj. Kako se navodi u Izveštaju o stanju i perspektivama lokalnog tržišta rada, USAID-ovog projekta,

značajan problem predstavlja to što su mladi još uvek neorganizovani na nivou kancelarija za mlade ili drugih institucija civilnog sektora.¹

Mapiranje ključnih dokumenata, mera i politika na lokalnom i nacionalnom nivou

Programi i mere politike zapošljavanja u Srbiji dominantno su ingerencija Nacionalna službe za zapošljavanje. U budžetu R. Srbije godišnje se izdvaja za aktivne mere zapošljavanja oko 0,1% BDP.

Ključni dokumenti na nacionalnom nivou, koji su od strateške važnosti za oblast zapošljavanja mladih su:

1. Nacionalna strategija zapošljavanja 2011 – 2020

Sa stanovišta ovog projekta, odnosno sa stanovišta ispitivanja mogućnosti i polja mogućeg delovanja lokalnih samouprava na problem zapošljavanja, izdvaja se

1. specifični cilj strategije, koji glasi "Razvoj regionalnih i lokalnih politika zapošljavanja".

2. Nacionalni akcioni plan zapošljavanja za 2013

Vlada Republike Srbije svake godine donosi i usvaja nacionalni lokalni akcioni plan, kojim se operacionalizuju konkretne mere, koje treba sprovesti u cilju implementacije Nacionalne strategije.

U okviru ovogodišnjeg dokumenta, a sa stanovišta zapošljavanja mladih i lokalnih politika zapošljavanja, značajna su dva specifična cilja:

1. specifični cilj – podsticanje razvoja regionalnih i lokalnih politika zapošljavanja i
2. specifični cilj – podsticanje zapošljavanja, razvoj socijalnog preduzetništva i socijalne inkluzije osetljivih kategorija (posebno mladih).

Novost u odnosu na prethodne nacionalne akcione planove zapošljavanja jeste predviđanje tzv. PAKETA USLUGA ZA MLADE, kao nove mere, koja objedinjuje nekoliko mera i aktivnosti usmerenih na mlade. Kako stoji u nacionalnom akcionom planu obaveza NSZ-a je da u prva tri meseca:

1. Izvrši procenu zapošljivosti lica;

---

¹ Izveštaj o stanju i perspektivama lokalnog tržišta rada na području međuopštinske saradnje Kraljevo, Čačak, Gornji Milanovac, Vrnjačka Banja i Raška, autor: Galjina Ognjanov, USAID SLED projekat.

2. Izradi individualni plan zapošljavanja i odredi mere koje su najpogodnije za aktivaciju i podizanje zapošljivosti mladih;
3. Ponudi posao ili neku drugu meru aktivne politike zapošljavanja, koja može da pomogne u zapošljavanju (savetovanje, stručna praksa, subvencija za samozapošljavanje,...)
4. Informiše mladu osobu o izazovima i posledicama rada u sivoj ekonomiji.

Utisak je da ovaj paket mera, kako je nazvan Paketom usluga za mlade, ne sadrži ništa novo u odnosu na usluge, koje NSZ i inače sprovodi sa svojim korisnicima. Ono što posebno zabrinjava jeste činjenica da ni za ovu meru, kao ni za ostale predviđene Nacionalnim planom, poput: Subvencija za zapošljavanje poslodavcima, Podrške samozapošljavanju, Dodatnog obrazovanja i obuke, Stručne prakse za nezaposlena lica bez radnog iskustva, Javnih radova, Podsticaja za zapošljavanja korisnika novčane naknade i drugih, nema dovoljno sredstava u budžetu Republike, pošto je rebalansom za 2013. godinu, gotovo 2/3 ovih sredstava ukinuto.

3. Nacionalna strategija za mlade

Ova strategija kreirana je inicijalno za period 2008 – 2012. godina, ali se i dalje koristi kao važeća i na nju se pozivaju relevantni stejkholderi i donosioci odluka na nacionalnom i lokalnom nivou. Jedan od ključnih ciljeva koji su postavljeni bio je "Podsticati i stimulisati sve oblike zapošljavanja, samozapošljavanja i preduzetništva mladih" (cilj 4.8). U okviru ovog cilja, kao specifični ciljevi navedeni su:

- Unaprediti perspektive mladih na tržištu rada i stvoriti uslove za češće i kvalitetnije zapošljavanje mladih
- Obezbediti veće učešće mladih u merama i programima aktivne politike zapošljavanja
- Podsticati otvaranje novih radnih mesta, razviti samozapošljavanje i preduzetništvo kod mladih u svim sredinama i
- Povećati prostornu i profesionalnu pokretljivost mladih.

Na žalost podataka o tome šta je iz strategije do sada realizovano nema dostupnih javnosti. Nova strategija još uvek nije doneta.

Na lokalnom /regionalnom nivou, sve tri opštine usvojile su praksu lokalnog akcionog planiranja zapošljavanja na svojoj teritoriji i za 2013. godinu razvile i usvojile

1. Lokalne akcione planove zapošljavanja

Izrada i usvajanje Lokalnih planova akcije za zapošljavanje na godišnjem nivou i postojanje Lokalnog saveta za zapošljavanje u gradu/opštini, uslov su za Sufinansiranje programa ili mera aktivne politike zapošljavanja na lokalnom nivou sredstvima iz budžeta R. Srbije.

Sva tri Lokalna akciona plana za 2013. godinu, apostrofiraju *mlade kao posebno osetljivu grupu zaposlenih*, odnosno grupu teže zapošljivih lica.

U narednoj tabeli biće detaljnije prikazan plan mera, koje ciljaju mlade, a za koje su tri lokalne samouprave planirale sredstva, odnosno potraživale sufinansiranje od Republike.

Grad/opština	Specifični cilj za 2013	Previđene mere/mera	Planirana sredstva iz lokalnog budžeta
Kraljevo	Podsticanje zapošljavanja mladih i drugih teže zapošljivih lica	<ul style="list-style-type: none"> * Stručna praksa za mlade * Subvencija za samozapošljavanje * Obuke za nekvalifikovne * Subvencije poslodavcima za zapošljavanje * Javni radovi 	10.000.000,00 RSD za sve mere predviđene LAP-om (ne navodi se posebno koliko sredstava se planira samo za stručnu praksu za mlade)
Gornji Milanovac	Podsticanje zapošljavanja mladih	Stručna praksa – sticanje praktičnih znanja i veština za samostalni rad u struci bez zasnivanja radnog odnosa za visoku stručnu spremu, bez obzira na godine starosti	1.836.000,00 RSD
Čačak	Podsticanje zapošljavanja mladih	<ul style="list-style-type: none"> * Subvencija za samozapošljavanje * Subvencija za samozapošljavanje na novotvorenim radnim mestima i * Javni radovi 	30.000.000,00 RSD (po 10 miliona rsd za svaku od mera)

* Izvor: Lokalni planovi akcije za zapošljavanje za 2013, u Kraljevu, Čačku i Gornjem Milanovcu

Uvidom u navedene mere, dolazi se do zaključka, da iako sve tri lokalne samouprave izdvajaju mlade kao posebno osetljivu kategoriju i specifične ciljeve svojih lokalnih planova usmeravaju ka mladima, jedino je u 2013. Kraljevo planiralo konkretnu meru za mlade – stručnu praksu. Gornji Milanovac i Čačak predviđaju mere, bez obzira na godine starosti. Od 2012. Čačak ne predviđa sredstva za stručnu praksu za mlade, za razliku od 2010. i 2011. godine, kada su posebno planirana sredstva baš za ovu meru. U Čačku je prioritet dat meri subvencija za samozapošljavanje, koja nije starosno određena.

2. Strategija regionalnog razvoja raškog i moravičkog okruga za period 2011 - 2015

koja kao jedan od 5 strateških ciljeva definiše "razvoj ljudskih potencijala i unapređenje humanog razvoja". U okviru ovog cilja, Prioritet broj 1 jeste "Smanjenje depopulacije i odliva mladih", iz koga kao mera 2, koju strategija predviđa, proističe – "Povećanje zapošljavanja mladih", a mera 3 – "Usklađivanje tržišta rada i obrazovanja u smislu povećanja zapošljavanja". U okviru *mere 2 – Povećanje zapošljavanja mladih*, ističe se da "mladima treba omogućiti steknu iskustvo i veštine, koje će ih učiniti konkurentnijim na tržištu rada i atraktivnijim za poslodavce". Kao moguća rešenja navode se:

- Sprovođenje programa radne prakse,
- Stipendiranje deficitarnih zanimanja,
- Povećanje mobilnosti i informisanosti mladih o mogućnostima zapošljavanja i dostupnim programima,
- Preduzetnička edukacija učenika i studenata i
- Povećanje pristupa mladih informacionim tehnologijama

U okviru mere 3 – Usklađivanje tržišta rada i obrazovanja u smislu povećanja zapošljavanja, nagašava se da je potrebno utvrditi disproporcije između ponude i potražnje na tržištu rada, mapirati deficitarna zanimanja, tačne potrebe za zapošljavanjem i definisati načine za prevazilaženje ovih disproporcija. Kao moguća rešenja, predlažu se:

- Stipendiranje deficitarnih zanimanja,
- Povezivanje lokalne samouprave i privrede i zajedničko definisanje potreba i aktivnosti.

Strategijom se ne određuju sredstva potrebna za sprovođenje navedenih mera, kao ni mogući izvori finansiranja. U svakom slučaju, ona predstavlja dobar osnov i smernicu za kreiranje politika zapošljavanja na lokalnom nivou.

Ostali strateški dokumenti, koji su identifikovani tokom istraživanja su: Strategija održivog razvoja Grada Čačka i Program razvoja opštine Gornji Milanovac za period 2011 – 2013, ali se oni ne bave direktno problemom zapošljavanja.

Pregled do sada realizovanih projekata i programa

(usmerenih direktno na podršku zapošljavanju ili povećanje zapošljivosti mladih)

U proteklom periodu na teritoriji gradova Kraljevo, Čačak i opštine Gornji Milanovac, realizovano je više projekata, podržanih od strane različitih donatora, koji su pokazali dobre rezultate i mogu poslužiti kao primer dobre prakse modela podrške mladima, koji se mogu inkorporirati u buduće lokalne politike zapošljavanja mladih.

- **Program podrške Biznis Start-Up Centra Kragujevac**

Realizovan je na teritoriji raškog i moravičkog okruga tokom 2009. i 2010. godine, u okviru projekta "Osnivanje Biznis Start-Up Centara i biznis inkubatora na zapadnom Balkanu", koji je finansiran sredstvima Kraljevine Holandije. Biznis Start-Up Centar Kragujevac sprovodio ga je u partnerstvu sa Regionalnom agencijom za prostorni i ekonomski razvoj raškog i moravičkog okruga. Ovaj program ima za cilj osnivanje novih radnih mesta i podsticanje zapošljavanja kroz osnaživanje mladih za otpočinjanje sopstvenog biznisa. Program podrazumeva razvoj poslovnih i preduzetničkih veština, kroz treninge poslovnih veština, finansijske instrumente podrške u vidu mikro kredita, konsalting i podršku u registrovanju preduzeća. Mikro kreditna podrška, konsalting i podrška u procesu registracije obezbeđuju se najuspešnijim učesnicima takmičenja za najbolji biznis plan.

- **Projekat "Mladi, zaposleni i nezavisni"**

Reč je o projektu, koji je omogućio nastavak realizacije programa podrške Biznis Start-Up Centra Kragujevac mladima, odnosno preduzetništvu mladih. Projekat je finansirala Evropska unija u okviru programa regionalnog društveno-ekonomskog razvoja II, a Regionalna agencija za prostorni i ekonomski razvoj raškog i moravičkog okruga bila je jedan od partnera na projektu. Projekat je realizovan u periodu 2011 – 2013. godina.

- **Biznis mladih Srbije**

Program, koji sprovodi organizacija SMART, iz Beograda, uz podršku više partnera – USAID-a, Erste banke i drugih. Program omogućuje mikro kreditiranje najboljih biznis planova mladih, uz mentorsku podršku iskusnih menadžera iz sveta privrede. Osim ovog programa, Biznis mladih Srbije, imao je jednu komponentu, koja je razvijala program radnih praksi za mlade.

- **Učeničko preduzetništvo – Biznis inovacioni program**

Program se sprovodi na teritoriji gotovo čitave Srbije od 2004. godine, a realizuje se u srednjim školama. Ciljna grupa su profesori i maturanti srednjih škola zainteresovani za program učeničkog preduzetništva. Prema norveškom modelu sprovodi se program obuke za nastavnike, koji postaju mentori mladima uključenim u program i koji rade sa njima, odnosno njihovim učeničkim preduzećima.

- **Dostignuća mladih Srbije**

Sličan je program učeničkog preduzetništva. Takođe se realizuje u srednjim školama, u kojima učenici, koji se opredele za program, osnivaju svoja učenička preduzeća i prolaze tokom školske godine kroz čitav proces razvoja jedne preduzetničke ideje, od zamisli do njene realizacije i plasmana na tržištu.

- **Prekogranično preduzetništvo mladih**

Projekat, koji je finansiran od strane Evropske unije, u okviru programa prekogranične saradnje Srbije i Crne Gore. Nosilac projekta bila je Regionalna Agencija iz Kraljeva, a partneri BSC Kragujevac i Biznis Inovacioni program. Cilj programa bio je unapređenje preduzetničkih kompetenci među srednjoškolcima i povezivanje mladih preduzetnika sa teritorija dve susedne države.

Izveštaj sa fokus grupa

Fokus grupe realizovane su u periodu 24/09 – 26/09/2013. godine. U skladu sa planom, ukupno su realizovane 4 fokus grupe, i to u Čačku, održane su 2 fokus grupe – jedna mešovitog sastava i druga dominantno sačinjena od predstavnika privrede, a u Kraljevu i Gornjem Milanovcu po jedna, sve mešovite. Ukupno je fokus grupama obuhvaćeno 37 učesnika, predstavnika relevantnih subjekata u zajednici – lokalnih samouprava, institucija, Nacionalne službe za zapošljavanje, srednjih škola, privrede, organizacija civilnog društva, mladih. Sve grupe bile su mešovitog sastava. Pregled učesnika fokusa dat je u aneksu 2 izveštaja.

Na svim fokus grupama postavljene su tri grupe pitanja, odnosno tema za diskusiju:

1. Identifikovani problemi/faktori koji utiču na visoku stopu nezaposlenosti mladih u vašoj zajednici
2. Dosadašnji dobri programi podrške zapošljavanju/samozapošljavanju mladih u vašoj zajednici i
3. Preporuke/predlozi za unapređenje podrške zapošljavanju mladih u lokalnoj zajednici.

Fokus grupa I, Čačak, 24/09/2013, 10.00 – 11.30

Identifikovani problemi/faktori

Kao jedan od ključnih problema mladih ljudi u Čačku prepoznata je generalna neinformisanost i dezorijentisanost mladih. Kako se moglo čuti na fokus grupi, mladi se prilikom izbora srednje škole, odnosno fakulteta, koji će studirati uglavnom rukovode time šta njihovo društvo upisuje. Ne iskazuju motivaciju koja se temelji na interesovanjima, sposobnostima, niti potrebama tržišta rada. Mladi nemaju dovoljno informacija o tome koja su zanimanja deficitarna na tržištu rada, nisu dovoljno usmeravani i savetovani od strane svojih roditelja, odnosno saradnika u obrazovanju. Posebno ne znaju, niti se usmeravaju ka preduzetništvu kao karijernom izboru. Ne znaju šta mogu da rade sa zanimanjima za koja se školuju. Neinformisanost kao veliku problem više puta je podvučena. Posebno se o preduzetništvu retko govori, na šta se svakako na lokalnu može uticati.

Jedan važan problem u našem društvu je, kako ističu sagovornici, nepostojanje Nacionalnog okvira kvalifikacija u našoj zemlji. S tim u vezi, objašnjavaju da ne postoji red i standardi u zapošljavanju, koje kvalifikacije su potrebne za koja radna mesta.

Obrazovni sistem neusklađen je sa potrebama tržišta rada i ne odgovara na njih. Pojedina zanimanja se gase, kao što su zidari i građevinski radnici, a traženi su na tržištu rada. U Čačku nedostaju takođe bravari i pirotehničari. Pirotehničari su potrebni preduzeću Milan Blagojević. Zanimanje pirotehničar se ne školuje, zbog čega je Grad tražio od Ministarstva prosvete da se profil pirotehničar uvede u srednju školu u Čačku. Društvo je nesposobno da podrži deficitarna zanimanja, koja uz to nisu popularna među mladima. Oni koji izlaze iz sistema formalnog obrazovanja, nemaju potrebno znanje koje poslodavci traže. Istaknut je primer šnajdera, koji imaju zastarela znanja i ne znaju da rade na savremenim mašinama. Istaknuto je takođe da mlade treba više usmeravati na fakultet, jer u Čačku ima svega 8% visokoobrazovanih ljudi.

Važna je edukacija i dece i roditelja o tome koje su i kakve potrebe tržišta rada. Roditelji ne posvećuju dovoljno pažnje svojoj deci. Mladi se kasno osamostaljuju, dugo ostaju u roditeljskim porodicama i ne trude se da bore. Postoji jedno opšte odsustvo inicijative i organizovanosti mladih. Mladi su letargični. Realna situacija nezaposlenosti prenosi se i na druge sfere života. Mladi često ističu da nisu informisani, sa čim se ne slažu svi učesnici fokus grupe, koji tvrde da su informacije dostupne, ali da problem upravo leži u letargičnosti mladih, koji i ne traže informacije u svom okruženju.

Kako se kao problem ističe odustvo praktičnih znanja mladih, kada izađu iz sistema formalnog obrazovanja, učesnici su saglasni oko toga da je potrebno i važno stručno osposobljavanje mladih. Mnogo poslodavaca podnosi zahteve NSZ-u za program stručnog osposobljavanja i mnogo mladih se interesuje. Ove godine podnet je zahtev za 571 lice, ali samo je 86 lica upućeno u program, iz razloga ograničenog budžeta. Bilo bi jako dobro kada bi postojao lokalni

budžet za ovaj program. U 2012. Godini Grad Čačak opredelio je sredstva za program prva šansa, koji podrazumeva zapošljavanje, odnosno realizaciju pripravničkog staža. Sa druge strane taj program značajno je skuplji od programa stručne prakse, koji je takođe veom dobar. Istaknuto je od strane predstavnika NSZa da se mladi interesuju za programe aktivnih mera, te da je interesovanje značajno veće od raspoloživog budžeta.

Jedno od pitanja koje je postavljeno na fokus grupi jeste da li svaka firma, uključujući i privatne firme, može da sklopi ugovor o volonterskom radu. Zapravo, onako kako u sadašnjem obliku glasi zakon o volonterskom radu, on ne može biti pravni osnov za obavljanje stručne prakse, odnosno stručnog osposobljavanja, ali Zakon o radu omogućuje stručno osposobljavanje i može se sa pojedincem, mladom osobom zaključiti ugovor o stručnom osposobljavanju.

Istaknuto je takođe da novi Zakon o radu treba da omogući veću fleksibilnost i slobodu privrednicima. Kako je rečeno, što se privrednicima da veća sloboda, to će oni manje varati državu. Potrebno je omogućiti veću fleksibilnost u zapošljavanju, poput sezonskom i part-time zapošljavanja, rada od kuće i sl.

Dosadašnji dobri programi u zajednici

Istaknuti su kao dobri, programi Nacionalne službe za zapošljavanje – Prva šansa, stručno osposobljavanje, subvencije poslodavcima za zapošljavanje, subvencija za samozapošljavanje. Još jedan program, koji se pokazao dobrim, jeste program za poslodavce za obuku za deficitarna zanimanja. Ovaj program predviđa obavezu poslodavca da zaposli obučene radnike. Time se rešava i problem deficitiranih zanimanja, odnosno neusklađenosti potreba tržišta rada i raspoloživih profila, koje proizvodi formalni obrazovni sistem.

Grad Čačak obezbedio je 30 miliona dinara u 2013. za programe podrške zapošljavanju i treba da obezbedi još 8 miliona do kraja godine. 2012. Čačak je dobio nagradu za podršku samozapošljavanju od strane Srbije. Ove godine zapošljeno je 161 lice kroz programe podrške Grada. Od ovog broja 52 lica starosti do 30 godina podržana su programom samozapošljavanja. Interesovanje za ovaj program je veliko.

Grad je doneo odluku da se više ne izdvajaju sredstva za javne radove, već za samozapošljavanje i zapošljavanje kod poznatog poslodavca. Program samozapošljavanja nije starosno određen. Starosna struktura korisnika je različita. Prvenstveni kriterijum je posao kojim će se baviti. Ovaj program realizuje se godinama unazad i planira se i za 2014. Ove godine sredstva republike su izostala, ali je Grad doneo odluku da iz svog budžeta izdvoji nedostajuća sredstva za ovaj program. Ceo postupak sprovodi se u saradnji sa NSZ. Program zapošljavanja za poznatog poslodavca uglavnom je obuhvatio radnike koji su radili na crno, obučili se i koje su se zahvaljujući ovom programu zaposlili, a poslodavci će za njih plaćati poreze i doprinose.

Od vrednih programa, pomenut je i projekat GIZ-a za Ekonomske škole u Srbiji od 2005 do danas "ECO Net – projekat za promovisanje metode virtuelnih preduzeća". Kako je rečeno na

fokus grupi, ovaj projekat omogućio je učenicima da koristeći metodologiju virtuelnih preduzeća prođu kroz sve pozicije u jednom preduzeću i time steknu praktična znanja i veštine. Program će se nastaviti na mašinske i elektro škole. Program je samoodrživ. Novoosnovana zanimanja su prešla u redovan sistem. Ministarstvo prosvete finansira operatere u Užicu i Sopotu, koji opslužuju rad virtuelnih preduzeća (Virtuelna banka i Virtuelni servisni centar).

Udruženje poslovnih žena imalo niz sporadičnih programa i stoji na raspolaganju mladima, koji žele da se edukuju. Jedan od projekata, koji se pokazao kao dobar, a podržao ga je Grad Čačak jeste rad sa decom u osnovnim školama na informisanju o zanimanjima, školama, fakultetima i susreti sa uspešnim preduzetnicima Čačka, kako bi se usmerili prilikom donošenja važne odluke koju srednju školu upisati.

Predlozi i preporuke za podršku zapošljavanju mladih

- Napraviti realno istraživanje kapaciteta privrede i potreba tržišta rada u Čačku, kao osnov za sve dalje programe podrške zapošljavanju mladih.
- Osnivanje Biznis inkubatora, za koji nije potrebno puno sredstava. Da mladi dobiju kancelariju u kojoj plaćaju održavanje, dobiju jednog pravnika, jednog ekonomistu. Kako u Čačku već postoji Naučno-tehnološki park, predlog učesnika fokus grupe bio je da se razmisli o mogućnosti da se kapaciteti Parka iskoriste za uspostavljanje Biznis inkubatora.
- Može da se radi na tome da se mladima obezbede finansijska sredstva za početak biznisa, kroz povoljne mikro kredite ili garancije. Dat je kao mogući predlog da se raspiše poziv za mlade i njihove biznis ideje, za koje bi na primer jedna od banaka obezbedila kredite, a Grad Čačak bio garant ili pokrивao troškove kamata. Ovo je bio jedan od predloga i predmet diskusije o tome da li je bolje i efikasnije ponuditi bespovratna sredstva ili kredite, odnosno uspostaviti fond koji je samoodrživ. Kako je rečeno na grupi, u Gradu se već 11 godina priča o garancijskom fondu, ali se uvek postavljalo pitanje da li Grad može garantovati za nečiju novu, još neisprobanu ideju. Privredna komora podržava ideju i program davanja garancija za iskusne firme sa već ugovorenim poslovima. Sa druge strane, program subvencija nedovoljno se prati i potrebno je uspostaviti bolji sistem kako za selekciju, tako i za monitoring i evaluaciju ovog programa, kako bi se izbegle zloupotrebe i neodgovarajući utrošak budžeta.
- Istvoreneno iznet je i predlog da se kod programa grantova za samozapošljavanja, kao jedan od bodovnih kriterijuma uvede i starost i time mladi ljudi podrže, na način da na ime godina starosti dobiju dodatne poene.
- Podržati i planirati sredstva za programe stručnog osposobljavanja. U Čačku ima 1500 privrednih društava i 4500 preduzetničkih radnji. Kada bi se oni animirali da se u što

većem broju uključe u programe stručne prakse za mlade, to bi bila značajna podrška podizanju šansi za zapošljavanje mladih.

- Promocija omladinskog preduzetništva i projekti koji to omogućuju još jedan su predlog grupe. Mladi ljudi biće osnaženi, podstaknuti, aktivirani, a ne uspavani, bili bi zadržani u gradu, umesto da odu u inostranstvo. Jedan od predloga koji bi unapredio promociju omladinskog preduzetništva jeste i uvođenje nagrade za najboljeg mladog preduzetnika/preduzetnicu. To će nas sve "naterati" da pratimo i podstičemo omladinsko preduzetništvo.
- Stipendije za učenike za deficitarna zanimanja, umesto samo prema proseku, što je bio slučaj do sada. Da se napravi procena koja su zanimanja tražena, i u srednjoj školi i na fakultetu i zatim ta zanimanja stipendirati. Sredstva za stipendije postoje, ali se mogu adekvatnije usmeriti. Sada je jedini kriterijum uspeh u školi. Ako odu iz grada, napraviti mehanizam da sredstva vrate.
- Takođe jedna od preporuka, koja je više usmerena na nacionalni nivo donosilaca odluka tiče se provere i racionalizacije trajanja stručne prakse za pojedine profile, na nivou relevantnih Ministarstava, jer se postavlja legitimno pitanje da li je zaista za zanimanje profesora u školi potrebno jednogodišnje stručno osposobljavanje. Na ovaj način napravile bi se značajne uštede u budžetu.

Fokus grupa II – Čačak, privrednici, 24/09/2013, 12,00 – 13.30h

Identifikovani problemi/faktori

Ključni problem oko koga se slažu učesnici ove fokus grupe jeste taj što iz škola izlaze profili koji nisu potrebni privredi. Obrazovni programi su prevaziđeni. Stručne škole koriste zastarelu opremu, na kojoj se učenici obučavaju, a kada dođu kod poslodavca ne znaju da rade na savremenim mašinama, jer nisu imali prilike da sretnu sa njima. Smatraju da je veoma važno uspostaviti trajnu i intenzivnu komunikaciju između obrazovanja i privrede i videti šta privredi treba, koje su potrebe tržišta rada, pa prema tome uvoditi odgovarajuće profile i motivisati učenike da upisuju tražene profile.. Varilaca nema nigde. Direktori škola navode Ministarstvo prosvete kao izgovor, kažu da su im vezane ruke, što po mišljenju predstavnika poslodavaca nije sasvim tako. Smatraju da postoji dosta toga što se može uraditi bez Ministarstva prosvete, na lokalnu. Naveden je konkretan primer Tehničke škole u Čačku i jednog lokalnog privrednika, koji je školi obezbedio opremu za obuku i praksu učenika, koji se obrazuju za zanimanje serviser tehnike.

Razgovor sa prisutnim poslodavcima pokazao je da u Čačku stručna praksa u preduzećima za učenike srednjih škola funkcioniše. Tu je dobra saradnja sa školama. Jedan od prisutnih

privrednika istakao je da na praksi ima svake godine između 10 i 12 učenika, jer na žalost nema kapaciteta za više. To je doprinos privrede, koji niko ne plaća i koji ne košta ni državu ni lokalnu samoupravu. Iz učenika koji su na praksi, kasnije angažuju potrebne ljudske resurse. Ulažu u njih, prate ih duže vremena i zatim znaju ko vredi i ko će sutra biti dobar radnik. Ono što navode kao problem jeste nedovoljna dužina trajanja stručne prakse u preduzećima, te da je nastavni program loš, a česti su i slučajevi nezainteresovanosti učenika, što je u vezi sa tim da škole upisuju bez stvarnih motiva i interesovanja za određeno zanimanje. Deca nemaju interesovanja za profile za koje se školuju. Kada završe srednju školu, ne dolaze da se interesuju za posao.

Istaknut je već opšte pominjan problem zapošljavanja u obrazovnom i javnom sektoru uopšte preko veze i stranke.

Ova grupa takođe je istakla lošu informisanost mladih, kao problem. Kažu da ni profesori ne znaju koje sve firme postoje u gradu, te da ni oni nisu odgovarajući izvor informacija učenicima. Primećeno je da ne postoji jedna vidljiva i javno dostupna baza svih preduzeća u gradu. Postojanje takve jedne baze omogućilo bi bolje informisanje svih aktera u zajednici.

Izneta je kritika na račun javnih radova, za koju učesnici fokusa smatraju to je socijalna mera i ne doprinosi stvaranju novih radnih mesta.

U vezi sa konkursima za bespovratna sredstva za samozapošljavanje i ostalim programima NSZa, izneta je primedba da konkursi traju ograničeno, a potrebe postoje tokom cele godine. Predloženo je da konkursi budu cele godine otvoreni. Još jedna primedba izneta je na račun programa subvencija za samozapošljavanje, a tiče se kriterijuma selekcije i odabira korisnika programa. Nedostaje veći stepen transparentosti u ovom programu.

Kao problem iznet je i program državnih subvencija za strane investitore, dok su domaća preduzeća zapostavljena. Većom podrškom upravo sektoru MSP, otvorio bi se prostor za nova zapošljavanja i nova radna mesta za mlade.

Dosadašnji dobri programi u zajednici

Stručna praksa u čačanskim preduzećima i saradnja koja je ostvarena sa školama u tom segmentu. Razume se, ima dosta prostora za unapređenje, od dužine trajanja stručne prakse, preko broja firmi uključenih, do kvaliteta samog programa i eventualno izdvajanja određenih sredstava za podsticaj firmama, koje primaju učenike na praksu. Omogućiti predzeticima da prepoznaju svoj interes da se uključe u programe stručne prakse. Interes je oblikovanje budućih radnika po svojoj meri.

Udruživanje i zadrugarstvo kao šansa. Primer Univerzala – čačanske zadruge, koja je nekada jako dobro radila. Postoji od 91. godine. Sada novi preduzetnici koji startuju ne znaju gde da plasiraju svoje proizvode.

Predlozi i preporuke za podršku zapošljavanju mladih

- Od vrtića kod dece razvijati preduzetnički duh. Usredsrediti se na edukaciju, celo društvo treba da stavi edukaciju kao prioritet.
- Cirkularna ekonomija i favorizovanje domaće ekonomije i privrede kao način da se podstakne razvoj privrede i nova radna mesta.
- Otvaranje "volonterskg" centra koji bi bio kanal za stručnu praksu dece u firmama. Mladi moraju biti stručni da bi dobili posao, a biće stručni ako ih motivišemo. Kada se omladini priđe na pravi način, mogu da se motivišu i podstaknu na pravo razmišljenje.
- Potrebno je napraviti bazu podataka firmi koja bi poslužila kao informativni alat i sredstvo povezivanja sa srednjim školama. Napraviti bazu podataka preduzeća koja su spremna da se uključe u programe stručne prakse i omogućiti jedan javni portal, vidljiv svim školama i obrazovnim institucijama, preko kojih mogu tragati za poslodavcima i preduzećima, za saradnju i realizaciju svojih programa stručne prakse.
- Ugraditi u politike zapošljavanja podršku udruživanju i povezivanje u zadruge, čime bi se otvorila nova i veća tržišta, a samim tim i mogućnost za proširivanje posla i otvaranje novih radnih mesta.
- Rad na kontinuiranoj promociji problema mladih i zapošljavanja. Predstavnici fokus grupe smatraju da je to tome o kojoj treba stalno govoriti i tražiti odgovarajuća rešenja, a ne samo sporadično i od projekta do projekta. Zapošljavanje mladih treba da bude jedan od prioriteta.
- Izvršiti analizu primera dobrih praksi iz zemalja Evrope u zapošljavanju mladih i primeniti neke od njih u našim uslovima.
- Da opština u budžetu planira sredstva za prekvalifikovanje mladih za zanimanja za koja nema slobodnih kadrova, za deficitarna zanimanja.
- Razvijati svest mladih da moraju sebi da zarade novac za život.
- Bolja, strožija selekcija i praćenje, evaluacija uspešnosti programa koji se već primenjuju, poput programa subvencija za samozapošljavanje.
- Koristiti mogućnosti koje nudi Grad Čačak koji godišnje raspisuje konkurs za udruženja svake godine.

Fokus grupa III, Kraljevo, 26/09/2013, 10.00 – 11.30

Identifikovani problemi/faktori

U uvodnom delu sastanka, istaknuto je da su mladi i njihovo zapošljavanje jedan od prioriteta zajednice i društva. Istovremeno primećeno je da projekti koji se bave mladima kao ciljnom grupom najčešće daju i najbolje rezultate. Ono što je izazov i stvar na kojoj treba raditi jesu državne mere podrške, za koje nema još uvek praćenja i izveštaja o efektima, koje daju. Još jedan problem o kome se mora voditi računa jeste gašenje i brzo propadanje novo pokrenutih preduzeća. Zato je veoma važna mentorska i konsultantska podrška start-up-ovima, a posebno start-ovima osnovanim od strane mladih ljudi, bez radnog iskustva. Istaknu je značaj neformalnog obrazovanja, odnosno obuka, koje se nude na tržištu, izvan sektora neformalnog obrazovanja. Regionalna agencija za prostorni i ekonomski razvoj raškog i moravičkog okruga lokalni je akter koji u okviru svog mandata i svojih nadležnosti nudi besplatne obuke za pokretanje i vođenje biznisa, a koje su na raspolaganju mladima.

Jedan od problema, koji je i u Kraljevu prepoznat jeste nesaradnja privrede i obrazovanja, kako srednjoškolskog, tako i fakulteta. S tim u vezi rečeno je da Regionalna privredna komora Kraljevo, u saradnji sa NSZ-om za narednu godinu priprema projekat promocije deficitarnih zanimanja, za kojima postoji potreba na tržištu rada, a nema ih u ponudi radne snage. Ono što se uočava kao trend jeste da se spisak deficitarnih zanimanja kod nas i u inostranstvu ne razlikuje. U Kraljevu su deficitarni tesari, armirači, varioci, zidari. Dipl. socijalni radnici takođe su deficitarni. Zato je potrebno i neophodno što pre uskladiti ponudu u obrazovanju sa tražnjom na tržištu rada. Predstavnici srednjih škola istakli su da i roditelji i deca pokazuju odsustvo interesovanja za zanatska trogodišnja zanimanja. Đaci se mahom opredeljuju za ekonomsku i medicinsku školu. Gase se smerovi u tehničkim zanimanjima. Mašinska škola u Kraljevu ima veliki problem sa upisom đaka. U Kraljevu posluje preko 480 firmi za obradu drveta i postoji velika potreba za zanimanjima u drvnjoj industriji. Osim nezainteresovanosti, jedan od činilaca sigurno je i nedovoljna informisanost roditelja i dece o deficitarnim zanimanjima i mogućnostima za zapošljavanje, nakon završetka obrazovanja. Potrebno je više pažnje posvetiti boljem informisanju, karijernom vođenju i profesionalnoj orijentaciji mladih, na prelazu iz osnovne u srednju školu. Problem leži i u načinu upisa srednjih škola. Potreban je samo 1 poen za upis IV stepena SSS i zato često staju nepopunjeni zanatski smerovi, III-ogodišnji.

Još jedan veliki problem sa kojim se mladi suočavaju jeste taj što poslodavci traže radno iskustvo, a postavlja se opravdano pitanje gde da ga steknu mladi. Takođe, traži se znanje stranih jezika, i to ruskog i nemačkog, u Kraljevu. Predstavnici visokog obrazovanja primetili su da često studenti nisu spremni da idu van Kraljeva na stručnu praksu, da ih je teško motivisati i pokrenuti. Problem stručne prakse ogleda se i u dužini obaveznog trajanja. Primera radi na Mašinskom fakultetu u kraljevu, studenti osnovnih studija imaju obavezu stručne prakse u trajanju od 5 dana, što je nedovoljno, po mišljenju predstavnika prisutnih na fokus grupi. Isti je slučaj i sa srednjim školama, u kojima je obavezna stručna praksa u trajanju od 2 radne nedelje.

Istaknuto je takodje kao jedno od ograničenja uslovi za poslodavce, koji se mogu prijaviti za prijem mladih na stručnu praksu, u okviru programa koje realizuje NSZ. S tim u vezi dat je predlog da se kriterijumi učine fleksibilnijim, tako da mogu realizičita preduzeća da se prijavljuju na program. U Kraljevu su tokom 2013. godine realizovani programi stručne prakse i javnih radova, iz sredstava Grada, a kroz lokalni plan akcije za zapošljavanje, kao instrument. Za stručnu praksu vlada veliko interesovanje, koje nekoliko puta prevazilazi raspoloživi budžet. Istaknuto je takođe da u Gradu postoji Lokalni savet za zapošljavanje, ali da se njegovo postojanje uglavnom iscrpljuje pripremom godišnjeg plana akcije, koji je od strane Vlade R. Srbije naveden kao obavezan kriterijum povlačenja sredstava iz republičkog budžeta za programe podrške zapošljavanju. Prisutni predstavnici NVO sektora nisu bili obavješteni o radu saveta, niti znaju koja NVO predstavlja civilni sektor u istom. Jedna od opaski bila je da se kod nas donose strateški i drugi dokumenti, ali da se ne sprovede i ne primenjuju. Izneti su i kritika na račun finansiranja javnih radova, koji su zapravo socijalna, a ne razvojna mera.

Za programe samozapošljavanja, koje finansira država preko NSZ-a postoji interesovanje mladih i daje im se prednost kroz dodatne bodove, koje ostvaruju na ime godina starosti. Evidentno je interesovanje veće od mogućnosti, kojima raspolaže program NSZa. Lokalnim planom akcije za zapošljavanje Grad Kraljevo za 2013. godinu nije planirao sredstva za ovu meru – grantovi za samozapošljavanje.

Mladi nisu generalno informisani, ne znaju šta im se nudi u gradu i kome mogu da se obrate za podršku. KZM će se time baviti u narednom periodu. Mladi takođe nisu informisani o mogućnostima samozapošljavanja. Interesantno je zapažanje da studenti Mašinskog fakulteta do sada nisu ispoljavali interesovanje za samozapošljavanje. Studenti su neinformisani o tome šta su potrebe tržišta rada, koje biznis ideje bi mogli da razvijaju. Nemaju preduzetnička znanja. Utisak je da nedostaje promocija preduzetništva i preduzetničkog duha među mladima. Sa druge strane, iznet je i problem mladih koji odlaze iz Kraljeva radi školovanja, a onda se teško vraćaju. Postavlja se pitanje kako zadržati mlade, odnosno obezbediti povratak kvalitetnih mladih ljudi.

Uz sve gore navedeno, svakako jedan od najvećih problema predstavlja odustvo priliva stranih investicija, koje bi omogućile nova radna mesta.

Dosadašnji dobri programi u zajednici

Program finansijske podrške start-up-ovima mladih od strane SMART Kolektiva i Erste banke.

Program mentorske podrške start-up-ovima, koji sprovodi Nacionalna agencija za razvoj, preko regionalnih agencija u Srbiji.

Neformalni obrazovani programi, kakav su zajednički realizovali Regionalna agencija iz Kraljeva i BSC Kragujevac.

Kao dobar primer, iznet je zajednički program Livnice i Tehničke škole u Požegi. Livnica je u okviru ovog programa finansirala – stipendirala đake sve četiri godine, uključujući i knjige i ekskurzije, uz obavezu da nakon završetka školovanja 5 godina rade u Livnici. To je bio njihov odgovor na deficitarna zanimanja i potrebu za odgovarajućom radnom snagom.

Predlozi i preporuke za podršku zapošljavanju mladih

Obezbediti sredstva u budžetu i podržavati programe dodatnog obrazovanja, u cilju prekvalifikacija za deficitarna zanimanja, odnosno za razvoj veština i znanja, koje traži savremeno tržište rada.

Razviti lokalni program stručne prakse za mlade. Kako se javna preduzeća finansiraju iz budžeta Grada, lokalna samouprava mogla bi da izvrši pritisak na sva javna preduzeća u gradu da se uključe kontinuirano u program stručne prakse. Jedna od preporuka u vezi sa stručnom praksom bila je da kroz ovaj program studentima omogući stručno osposobljavanje u trajanju od najmanje mesec dana.

U narednom lokalnom planu akcije za zapošljavanje, za 2014. opredeliti sredstva za podršku samozapošljavanju za mlade po uzoru na druge opštine, koje već ovu meru primenjuju godinama. Odvojena sredstva za samozapošljavanje biće dobar signal i donatorima za međunarodne projekte.

Unaprediti sistem informisanja mladih o raspoloživim programima i merama, te mogućnostima, koje imaju u svom gradu. U planu je osnivanje info centra za mlade, pri KZM. Planira se takođe osnivanje Saveta za mlade, koji bi na lokalnom nivou učestovovao u kreiranju politika za mlade na lokalnom nivou. Takođe se planira osnivanje unije đачkih parlamenata srednjih škola, koja će biti još jedan kanal za uključivanje mladih i njihovo bolje informisanje.

Regionalna privredna komora zagovaraće uvođenja sistema stimulativnih mera za preduzeća koja primaju đake na stručnu praksu.

Postojeći gradski program stipendiranja studenata iskoristiti da se podrži produkcija novih kadrova za deficitarna zanimanja. Kao jedan od uslova trebalo bi uvesti i povratak u Kraljevo nakon završenog školovanja. Proširiti program stipendija i na srednjoškolce, ali za deficitarna zanimanja.

Pripremiti zajednički nastup i prezentacije Kancelarije za mlade i NSZ-a u srednjim školama, kako bi se mladi bolje informisali o svetu rada, deficitarnim zanimanjima, mogućnostima zapošljavanja i samozapošljavanja.

Ostvariti bolju međusobnu saradnju svih lokalnih aktera – privrede, škola, regionalne agencije, udruženja, lokalne samouprave, institucija.

Fokus grupa IV, Gornji Milanovac, 26/09/2013, 13.00 – 14.30h

Indetifikovani problemi/faktori

Fokus grupa u Gornjem Milanovcu identifikovala je sledeće probleme koji utiču na visoku stopu nezaposlenosti mladih u njihovoj opštini:

Najpre, pomenut je loš zakon o privatizaciji iz 2001. Godine, koji je omogućio velika otpuštanja radnika i time rast nezaposlenosti u Srbiji.

Predstavnia NSZ-a istakla je da je u Gornjem Milanovcu posebno ugrožen visokoobrazovani kadar. Na evidenciji nezaposlenih trenutno ima 100 ekonomista, do 30 godina starosti.

Takođe obrazovni profili su problem, tj neusklađenost ponude obrazovanih profila i potreba tržišta rada. Azvirt nije mogao da nađe bravare, minere. Građevinski profil deficitaran. Alatničari deficitarni – Metalac ih traži ne može da ih nađe. Tekstilci se takodje traže. Postavljeno je i pitanje mogućnosti uvođenja grafičkog smera, kuvara i konobara. Medicinska struka takođe je deficitarna. Ponovo je i na ovoj grupi istaknut problem upisa u srednje škole, jer je dovoljan 1 bod za upis IV-orogodišnjih smerova, zbog čega je III stepen potpuno zapostavljen i neinteresantan deci i roditeljima za upis. Sa druge strane imamo sve veći broj privatnih fakulteta, koji prave hiperprodukciju kadrova bez odgovarajućih znanja i veština. Takvi kadrovi ne mogu da odgovore na sv veće zahteve privatnog sektora.

Kao problem istaknuta su i nedovoljna sredstva republike za podršku samozapošljavanju preko NSZ-a. Za ovaj program vlada veliko interesovanje. Ove godine čak njih 200 podnelo je zahtev. LS Gornji Milanovac svojim lokalnim planom akcije za zapošljavanje nije planirala sredstva u budžetu za ovaj program.

Učesnici fokus grupe problem takođe vide i u odsustvu ravnornog razvoja u Srbji. Smatraju da privlačenje stranih investitora nije bilo ravnomerno raspoređeno po regionima.

Primećeno je takođe da mladi nisu mnogo motivisani da rade. Kako su predstavnici privrede rekli, dešava se da dolaze i pitaju mogu li da dobiju potvrdu o realizovanoj stručnoj praksi, a da ne žele i ne interesuju se zaista da se stručno osposobe.

Istaknut je problem neinformisanosti mladih o potrebama tržišta rada, mogućnostima koje imaju, fakultetima i školama koje upisuju.

Problem je i življenje u maloj sredini. Ljudi odlaze u veće gradove. Pitanje je kako zadržati mlade da ostanu u Milanovcu, odnosno učiniti im privlačnim mogućnost povratka u svoj grad nakon školovanja.

Dosadašnji dobri programi u zajednici

Aktivne mere NSZa su se pokazale dobrim – pripravnički staž, suvencije za samozapošljavanje, stručna praksa i suvencije poslodavcima za zapošljavanje. Na žalost sredstva, kojima država raspolaže, nedovoljna da se obuhvati veći broj ljudi.

Još jedan dobar program, koji su istakli učesnici fokusa jeste projekat GIZ-a "ECO Net – projekat za promovisanje metode virtuelnih preduzeća" o kome je detaljnije bilo reči u izveštaju sa fokus grupe I u Čačku. Ekonomska škola iz Gornjeg Milanovca bila je deo ovog projekta i ima obučene profesore za primenu programa preduzetničkog obrazovanja.

Stalno otvoren interni program stručne prakse u preduzeću Metalac, koji mogu da koriste svi mladi ljudi, koji to žele.

Predlozi i preporuke za podršku zapošljavanju mladih

Učesnici fokusa smatraju da je potrebno da se Opština Gornji Milanovac zvanično obrati Ministarstvu prosvete za odobrenje uvođenja u srednjoškolski obrazovni sistem deficitarnih profila u martu 2014.

Razmotriti mogućnosti i planirati sredstva u budžetu opštine da se poslodavcima, koji zapošljavaju mlade iz opštinskog budžeta pokriva deo troškova – bilo za neto zarade ili za doprinose, u trajanju od godinu do dve dana.

Otvoriti i omogućiti širu razmenu između gradova i opština o iskustvima u rešavanju problema nezaposlenosi mladih.

Osmisliti program na nivou opštine, kojim bi se povezali intenzivnije lokalna privreda i inostrana potencijalna tržišta, po uzoru na druge opštine (Jagodinu i Topolu) – taj program imao bi za cilj da prezentuje lokalne proizvode i usluge, te lokalne potencijale inostranim investiorima i kupcima.

Bolje iskoristiti poljoprivredu kao potencijal i resurs za zapošljavanje mladih. Opština od ove godine daje subvencije poljoprivrednicima – gazdinstvima i udruženjima. Razmotriti mogućnosti da se mladi izvođe kao prioritet i da se posebno buduju domaćinstva i udruženja koja imaju mlade zainteresovane za bavljene poljoprivredom. Veliki potencijal nalazi se u razvoju seoskog turizma i usmeravanja mladih ka ovoj grani.

Podržavati razvoj preduzetništva i promocije preduzetništva među mladima. Iskoristiti znanje i edukovani kadar Ekonomske škole, koja može svoj program primenjivati u cilju edukacije mladih u Gornjem Milanovcu.

Razmisliti o mogućnosti uspostavljanja fonda za samozapošljavanje na lokalnu i obezbeđivanju sredstava – subvencija – mladima koji žele da pokrenu sopstveni posao.

Razvijati program stručne prakse na lokalnom nivou, u saradnji opštine, škola, NSZ-a, Kancelarije za mlade i lokalnih preduzeća okupljenih oko Privrednog saveta opštine.

Ključni nalazi fokus grupa

Postoji generalno slaganje oko ključnih problema i preporuka za unapređenje zapošljavanja mladih u lokalnoj zajednici među predstavnicima svih fokus grupa.

Kao ključni problemi, odnosno faktori koji utiču na visoku stopu nezaposlenosti mladih, u Kraljevu, Čačku i Gornjem Milanovcu, prepoznaju se:

1. Ishodi formalnog obrazovanja i njihova neusklađenost sa potrebama tržišta rada. Sa jedne strane, za velikim brojem profila i zanimanja za koja se obrazuju mladi, ne postoji potreba na tržištu rada, dok istovremeno postoji određena lepeza profila – bravari, zidari, alatničari, varioci – za kojima postoji potreba u sve tri opštine, ali takvih profila ili nema na tržištu rada ili nezaposlena lica sa odgovarajućim zanimanjem, imaju zastarela znanja i ne znaju da rade na novim mašinama. Zanatska, trogodišnja zanimanja gotovo zamilu, iz razloga nezainteresovanosti učenika i sadašnjih pravila upisa u srednje škole, koja propisuju da je za upis četvorogodišnjeg srednjeg obrazovanja dovoljan 1 bod na prijemnom ispitu.
2. Nedostatak stručne prakse i radnog iskustva mladih, koje je najčešće zahtev većine poslodavaca. Stručna praksa postoji kao obavezna u srednjim stručnim školama i na pojedinim fakultetima, ali je u obliku kakva je danas nedovoljna. Primer je stručna praksa za studente Mašinskog fakulteta u Kraljevu, koja jeste obavezna i traje 5 radnih dana. U razvoju programa stručne prakse, nedovoljno su iskorišćeni i kapaciteti javnih preduzeća, na koje lokalne samouprave imaju direktan uticaj.
3. Evidentna nedovoljna saradnja i komunikacija sektora obrazovanja i privrednog sektora. Obrazovni programi ne prate potrebe biznis sektora. Potencijali privrede ne koriste se dovoljno, posebno u delu stručnog osposobljavanja učenika i studenata i unapređenja obrazovnih programa u skladu sa potrebama tržišta rada. Biznis sektor ima evidentan interes da se uključuje aktivnije u programe stručne prakse, jer među praktikantima ima priliku da oblikuje i regrutuje buduće kvalitetne kadrove.
4. Nedovoljna informisanost i profesionalna orijentisanost mladih prilikom donošenja važnih odluka o nastavku školovanja – srednjeg i visokog, odnosno planiranju i razvoju karijere. Motivi za upis srednje škole i fakulteta često nemaju koren u interesovanjima, sposobnostima, niti informacijama o potrebama tržišta rada. Mladi posebno nemaju informacija o mogućnostima koje otvara preduzetništvo. Preduzetništvo se ne promovise u dovoljnoj meri među učenicima i studentima.

5. Neravnomeran razvoj i odsustvo stranih investicija, koje bi generisale otvaranje novih radnih mesta. Učesnici konsultativnog procesa imali su takođe kritike na račun velikih sredstava uložениh u podršku stranim investitorima i zapostavljanja domaćeg MSP sektora. S tim u vezi je i nepodsticajno okruženje za razvoj sektora malih i srednjih preduzeća – nedovoljno prilagođen pravni i regulatorni okvir, nefleksibilan zakon o radu, visoki porezi i doprinosi, neloyalna konkurencija u "sivoj ekonomiji", nedostupnost povoljnih finansijskih sredstava na tržištu.
6. Nedovoljna podrška razvoju preduzetništva mladih. Ne postoje razvijeni programi finansijske podrške na lokalnu, kreirani samo za mlade. Postoje pojedinačni projekti, finansirani od strane međunarodnih donatora, koji po isteku trajanja donacija, nemaju mogućnosti za nastavak i održivost. Od lokalnih programa, koje mogu da koriste i mladi, postoji jedino program subvencija za samozapošljavanje (bespovratna sredstva u vrednosti do 200.000 dinara), koje Grad Čačak svake godine planira Lokalnim planom akcije za zapošljavanje i sprovodi u saradnji sa NSZ. Grad Kraljevo takođe LAP-om predviđa sredstva za samozapošljavanje, dok se u Gornjem Milanovcu ovaj program ne sprovodi. Mogućnosti za uspostavljanje lokalnih garancijskih fondova nisu istražene ni na jednoj od opština u projektu. Biznis inkubator ne postoji ni u jednoj od opština. Mogućnosti koje nudi agrobiznis i razvoj ruralnog turizma na projektnoj teritoriji, nisu dovoljno iskorišćene, kao potencijal za zapošljavanje/samozapošljavanje mladih. U delu koji se odnosi na podršku razvoju preduzetništva, uočava se da osim pojedinačnih neformalnih obrazovanih programa razvoja preduzetničkih veština i kompetencija, realizovanih kroz projekte, nema drugih dostupnih programa u zajednici. U sistemu formalnog obrazovanja, postoji program preduzetničkog učenja, koji se takođe kroz projekte stranih donatora – GIZ, BIP, Dostignuća mladih, sprovodio u pojedinim srednjim stručnim školama u Čačku, Kraljevu i Gornjem Milanovcu.
7. Nedovoljno razvijen sistem monitoringa, evaluacije i kontrole realizacije uspešnosti mera za koje se izdvajaju sredstva iz budžeta lokalnih samouprava, kao na primer sredstva za subvencije za samozapošljavanje. Poruka učesnika konsultativnog procesa da je da treba značajno unaprediti proces selekcije, kao i kontrolu onih kojima su odobrena sredstva. Uopšte, utisak je da još treba raditi na razvoju kapaciteta i kompetenci lokalnih stejholdera – javnog, privatnog i civilnog sektora, za kreiranje, monitoring i praćenje lokalnih politika zapošljavanja
8. Problem "malih" sredina u koje se teško vraćaju studenti koji jednom odu na školovanje izvan mesta stanovanja. Sve je veće osipanje mladih, kvalitetnih ljudi, koji odlaze u razvijenije, veće sredine, u potrazi za poslom i većim mogućnostima.

Najvažniji zaključci

1. U Čačku, Kraljevu i Gornjem Milanovcu najveći udeo u kategoriji nezaposlenih čine mladi. Među mladima, najugroženiji je uzrasni klaster od 25 do 29 godina starosti.
2. Sve tri lokalne samouprave imaju Lokalni savet za zapošljavanje, koji je odgovoran za pripremu Lokalnog plana akcije za zapošljavanje. Godišnji planovi zapošljavanja se donose i potrebni su kao instrument za obezbeđenje sredstava za republičke programe podrške zapošljavanju. Iako sve tri opštine na nivou specifičnih ciljeva stavljaju mlade u fokus, na nivou aktivnosti i mera, osim u Kraljevu, nema mera specifično orijentisanih ka ciljnoj grupi mladih. Jedino je u Kraljevu za 2013. godinu bila planirana mera "stručna praksa za mlade".
3. Sve tri LS izdvajaju u svojim budžetima sredstva za realizaciju Lokalnih planova akcije za zapošljavanje. U 2013. ukupno je planirano u budžetima:
  - a. Čačak – 30.000.000,00 rsd za program subvencija za samozapošljavanje, subvencije za zapošljavanje kod pozantog poslodavca i javne radove,
  - b. Kraljevo – ukupno 10.000.000,00 rsd za sve programe, bez navođenja pojedinačnih iznosa za pojedine programe i
  - c. Gornji Milanovac – ukupno 1.8360.000,00 rsd za program stručne prakse
4. U Lokalnim savetima za zapošljavanje učešće mladih, odnosno civilnog omladinskog sektora, nije evidentirano. Utisak je da postoji širok prostor za unapređenje transparentnosti i vidljivosti rada saveta.
5. Učešće mladih u kreiranju lokalnih politika tek je u začetku u svim opštinama. Kancelarije za mlade osnovane su tokom 2012. godine i još uspostavljaju svoje funkcionisanje. U svakoj kancelariji za mlade angažovan je po jedan službenik lokalne samouprave. Mreža volontera i mladih, koji bi bili okupljeni oko rada KZM-a još uvek ne postoji. Lokalne organizacije civilnog društva, od kojih je većina bila okupljena oko projekta, pružaju podršku radu Kancelarija za mlade. Formiranje Saveta za mlade u planu je u sve tri opštine, ali se još uvek nije desilo ni na jednoj. Lokalni planovi akcije za mlade takođe su procesu priprema. Najdalje se odmaklo u Čačku, gde je izrada Lokalnog plana akcije u završnoj fazi.
6. Postoji veliko interesovanje mladih za programe aktivnih mera, koje sprovodi Nacionalna služba zapošljavanja, pre svega za: stručnu praksu, program tzv prve šanse i program subvencija za samozapošljavanje. Interesovanje višestruko prevazilazi mogućnosti budžeta, kojima raspolaže NSZ.

7. Programi stručne prakse iscrpljuju se redovnim programom mera koji sprovodi NSZ, a koji ne može obuhvatiti sve zainteresovane mlade ljude, kao i programima obavezne stručne prakse u srednjim stručnim školama i na fakultetima. Nema lokalno razvijenih programa ili projekata stručne prakse, kreiranih od strane lokalnih stejkholdera, a koji otvaraju prostor za sticanje prvih radnih praktičnih iskustava mladih, uz minimalna ulaganja.
8. Preduzetništvo kao izbor karijere i kao šansa za zapošljavanje mladih ljudi identifikovano je od strane učesnika konsultativnog procesa. Predstavnici lokalnih stejkholdera smatraju da je potrebno i važno raditi na promociji preduzetništva među mladima, razvoju preduzetničkog duha, veština i kompetencija.
9. Socijalna preduzeća i kooperative kao vid alternativnog načina zapošljavanja nedovoljno su prepoznati od strane lokalnih aktera. Ipak na jednoj od fokus grupa naveden je kao dobar primer udruživanje u zadruge, zarad proširivanja tržišta i postizanja veće produktivnosti rada.

Ključne preporuke za unapređenje politika zapošljavanja mladih na lokalnu

1. U rad Lokalnih sveta za zapošljavanje uključiti mlade, odnosno predstavnike omladinskog civilnog sektora. Prilikom kreiranja godišnjih akcionih planova zapošljavanja sprovesti širi konsultativni proces i omogućiti veću transparentnost.
2. Lokalnim akcionim planovima zapošljavanja planirati specifične mere za podršku zapošljavanju mladih i/ili u okviru mera koje nisu uzrasno specifične predviđati dodatne poene za mlade, određenog uzrasta.
3. Godišnje izveštavati javnost o realizaciji Lokalnog plana akcije za zapošljavanje.
4. Razviti i implementirati kvalitetan sistem za selekciju korisnika, koji se podržavaju – poslodavaca i/ili mladih ljudi, kao i sistem za praćenje, evaluaciju i kontrolu primenjenih mera.
5. Razviti kvalitetan i primenljiv sistem za praćenje i evaluaciju primenjenih mera iz akcionog plana, te redovno pratiti i meriti uspešnost finansiranih mera.
6. Iskoristiti potencijale omladinskog civilnog sektora i kancelarija za mlade za unapređenje informisanosti mladih, promociju aktivizma, mobilnosti mladih i njihovo aktivno uključivanje u društveni život zajednice, promociju i realizaciju stručne prakse u preduzećima, lobiranje kod donosilaca odluka za usvajanje određenih predloga, koji se tiču mladih i zapošljavanja.

7. U partnerstvu relevantnih stejkholdera – civilni sektor, lokalna samouprava, javna preduzeća, biznis sektor – osmisliti održive programe radnih praksi i stručnog osposobljavanja za mlade u opštinama, koji ne zahtevaju velika ulaganja i resurse, već se mogu zasnivati na iskustvima dobre prakse iz drugih opština i spremnosti svih aktera da daju doprinos razvoju lokalne zajednice.
8. Raditi na razvoju i kontinuiranoj primeni lokalnih programa i mera podrške samozapošljavanju mladih – treninzi poslovnih i preduzetničkih veština i programi finansijske mere podrške. U opštinskim bužetima planirati sredstva za program bespovratnih sredstava za otpočinjanje posla, a izvršiti analizu mogućnosti uspostavljanja garancijskog fonda za podršku razvoju preduzetništvu mladih. U program bespovratnih sredstava uključiti mentorsku podršku mladima, koji dobiju sredstva za otpočinjanje biznisa. Razviti mrežu lokalnih mentora – uspešnih preduzetnika, koji bi volonterski, kao svoj doprinos zajednici, pružali savete svojim mladim kolegama.
9. Sredstva u lokalnim budžetima koja se godišnje opredeljuju za stipendije uspešnim učenicima, usmeravati na podsticanje školovanja deficitarnih zanimanja, u skladu sa potrebama tržišta rada, kao i na obezbeđenje povratka studenata, koji se školuju izvan mesta stanovanja.
10. Iskoristiti nadležnosti Lokalnih samouprava za upućivanje zvaničnog zahteva Ministarstvu prosvete za uvođenje novih deficitarnih zanimanja, prilagođavanje postojećih ili ukidanje zanimanja za kojima ne postoji potreba na tržištu.
11. Planirati sredstva u lokalnim budžetima i privlačiti donatorska sredstva za neformalne obrazovne programe usmerene na prekvalifikaciju za deficitarne profile i razvoj poslovnih veština i kompetencija usklađenih sa potrebama tržišta rada.
12. Raditi na povezivanju i široj promociji programa i projekata za koje su već izdvojena sredstva – poput programa Regionalne agencije za prostorni i ekonomski razvoj.
13. Maksimalno koristiti postojeće resurse u planiranju godišnjih aktivnosti – poput resursa Regionalne agencije, Regionalne privredne komore, edukovanih profesora u srednjim školama za učeničko preduzetništvo, resurse NSZ filijala, civilnog sektora.

>>> Kraj izveštaja <<<

Aneks 1 – Pregled organizacija civilnog društva na teritoriji Kraljeva, Čačka i Gornjeg Milanovca sa kojima je uspostavljena saradnja tokom projekta

Čačak	
Suadeo Biznis Centar	Ivan Milovanović
Alternativa za Čačak	Vojin Maletković
Čačak Inicijativa	Jelena Vujičić
West Fest	Vukašin Marković
KC Lift	Vladimir Gojković
Studentski parlament	Gordan Simeunović
Playground	Marijana Kostadinović
Kraljevo	
Kvart	Vlado Petrović
Studentska grupa Mašinskog fakulteta	Marija Kolović
Pozitivna omladina	Vojkan Trifunović
Imam ideju	Dejan Aleksić
Gornji Milanovac	
GM Optimist	Bojan Milovanović
Mladi Milanovca	Kristina Milošević
Volonterski centar	Milica Nešković Lukić
Slobodan Prostor	Marko Karalejić

Aneks 2 – Učesnici fokus grupa na sve tri opštine – Čačak, Kraljevo, Gornji Milanovac

R.br	Ime i prezime	Organizacija	Opština/grad
1.	Mirjana Zindović	NSZ Čačak	Čačak
2.	Filip Radojičić	Udruženje mladih privrednika Srbije	Čačak
3.	Aleksandar Dačić	Grad Čačak	Čačak
4.	Vladan Nicović	Ekonomska škola	Čačak
5.	Ivan Milovanović	Udruženje Suadeo	Čačak
6.	Gorana Tanasković	Regionalna privredna komora, filijala Čačak	Čačak
7.	Srboljub Đurić	Vodoinžinering	Čačak
8.	Cane Jovanović	Polo doo	Čačak
9.	Biljana Đurović	GU Čačak	Čačak
10.	Tanja Marković	Mašinsko-saobraćajna škola	Čačak
11.	Ivana Katanić	Mašinsko-saobraćajna škola	Čačak
12.	Zoran Tomašević	Tomaš elektro	Čačak
13.	Zorica Selaković	SZUR Dessert	Čačak
14.	Avramović Ljiljana	V.Vrednica	Čačak
15.	Branka Marić	Forum privrednika	Čačak
16.	Sreten Kuvekalović	n/a	Čačak
17.	Marija Kolović	Mašinski fakultet	Kraljevo
18.	Nikola Radević	KZM	Kraljevo
19.	Milan Bižić	Mašinski fakultet	Kraljevo
20.	Slađana Zuković	NVO Fenomena	Kraljevo
21.	Vladimir Petrović	NVO Kvart	Kraljevo

IZVEŠTAJ O POLITIKAMA ZAPOŠLJAVANJA MLADIH U GORNJEM MILANOVCU, KRALJEVU I ČAČKU

22.	Dagojla Roljević	Šumarska škola	Kraljevo
23.	Ivana Krivokapić	Šumarska škola	Kraljevo
24.	Milica Stanković	n/a - studentkinja	Kraljevo
25.	Vladimir Raković	NSZ	Kraljevo
26.	Stefan Stojanović	n/a – mlada osoba	Kraljevo
27.	Zvonko Tufegdžić	Regionalna privredna komora Kraljevo	Kraljevo
28.	Bojana Nikolić	GM optimist	Gornji Milanovac
29.	Biljana Vukosavljević	Metalac ad	Gornji Milanovac
30.	Marko Dželetović	KZM	Gornji Milanovac
31.	Gorica Petrović	Opštinska uprava	Gornji Milanovac
32.	Aleksandra Milošević	Opštinska uprava	Gornji Milanovac
33.	Gordana Trifković	Ekonomsko-trgovačka škola	Gornji Milanovac
34.	Sanja Žikić	Gimnazija	Gornji Milanovac
35.	Vesna Damijanović	Ekonomsko-trgovačka škola	Gornji Milanovac
36.	Jelka Vesković	NSZ	Gornji Milanovac
37.	Dragutin Milošević	UG Mladi Milanovca	Gornji Milanovac

Biznis Start-Up Centar Kragujevac

Dr Zorana Đinđića 10/VI

34000 Kragujevac

Tel: 034/330-651

Fax: 034/333-492

Email: info@bsckragujevac.rs

www.bsckragujevac.rs

“Izradu ovog izveštaja podržao je Solidar Suisse/ Swiss Labour Assistance (SLA) – Kancelarija u Srbiji. Sadržaj izveštaja odražava isključivo stavove autora i ne predstavlja nužno zvanične stavove Solidar Suisse”.